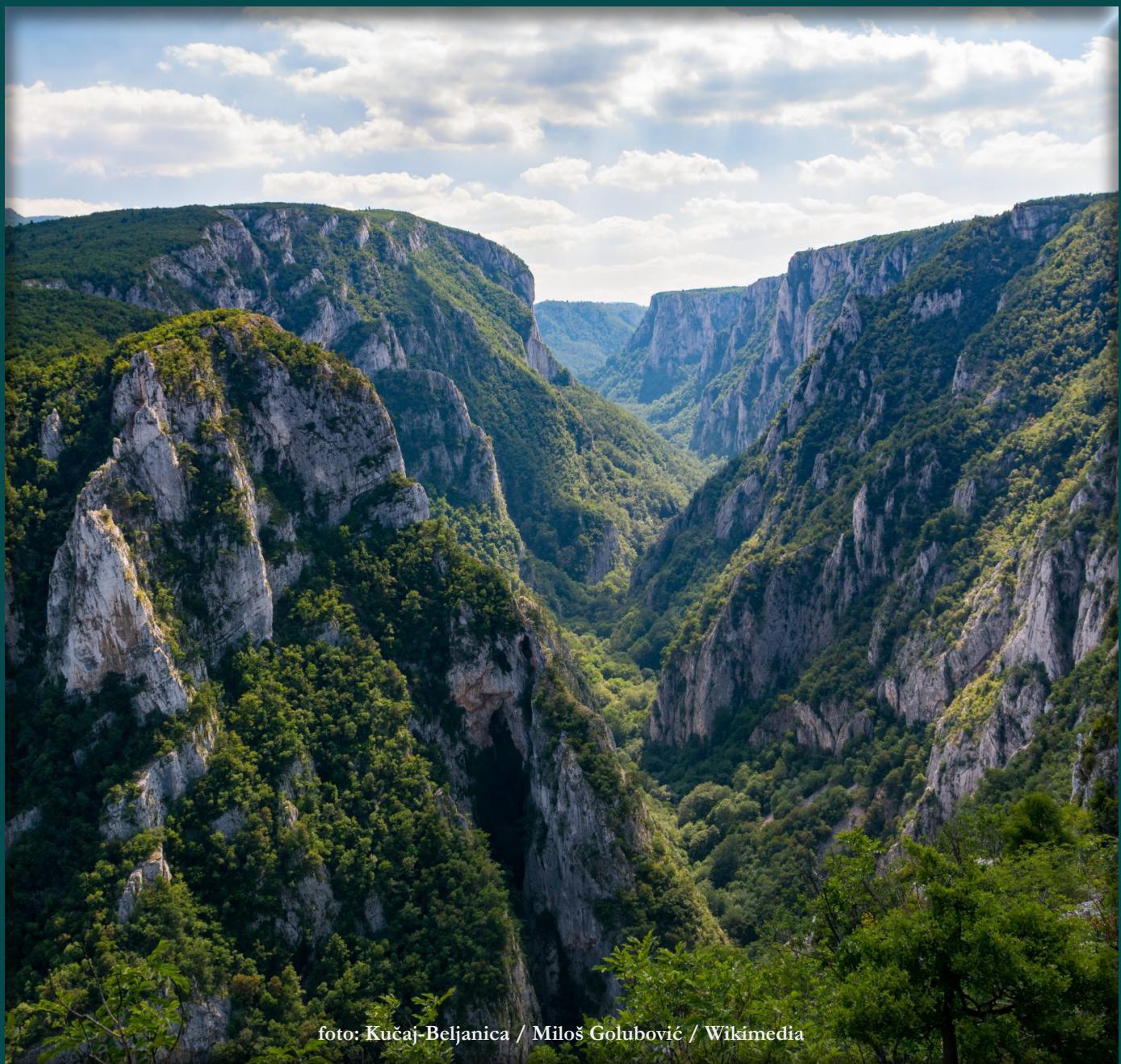


Konverzija prirodnog bogatstva u profit Studija slučaja Nacionalnog parka „Kučaj-Beljanica”





Konverzija prirodnog bogatstva u profit Studija slučaja Nacionalnog parka „Kučaj-Beljanica”

Autor: Dragomir Ristanović



RERI – Regulatorni institut za obnovljivu energiju i životnu sredinu
Dositejeva 30/3, 11 000 Beograd
Republika Srbija

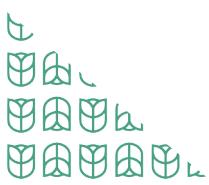
www.reri.org.rs



Izrada godišnjeg izveštaja podržana je od strane Nacionalne koalicije za decentralizaciju u okviru projekta “Tvoje pravo u tvojim rukama - jačanje kapaciteta civilnog društva za odbranu prava na zdravu i očuvanu životnu sredinu pravnim sredstvima”.



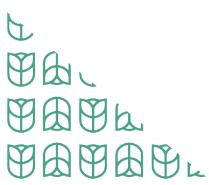
Ova publikacija objavljenja je uz finansijsku pomoć američkog naroda putem Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID). Za sadržinu ove publikacije isključivo je odgovoran Regulatorni institut za obnovljivu energiju i životnu sredinu (RERI) i ta sadržina nipošto ne izražava zvanične stavove USAID-a, niti Vlade Sjedinjenih Američkih Država.





Sadržaj

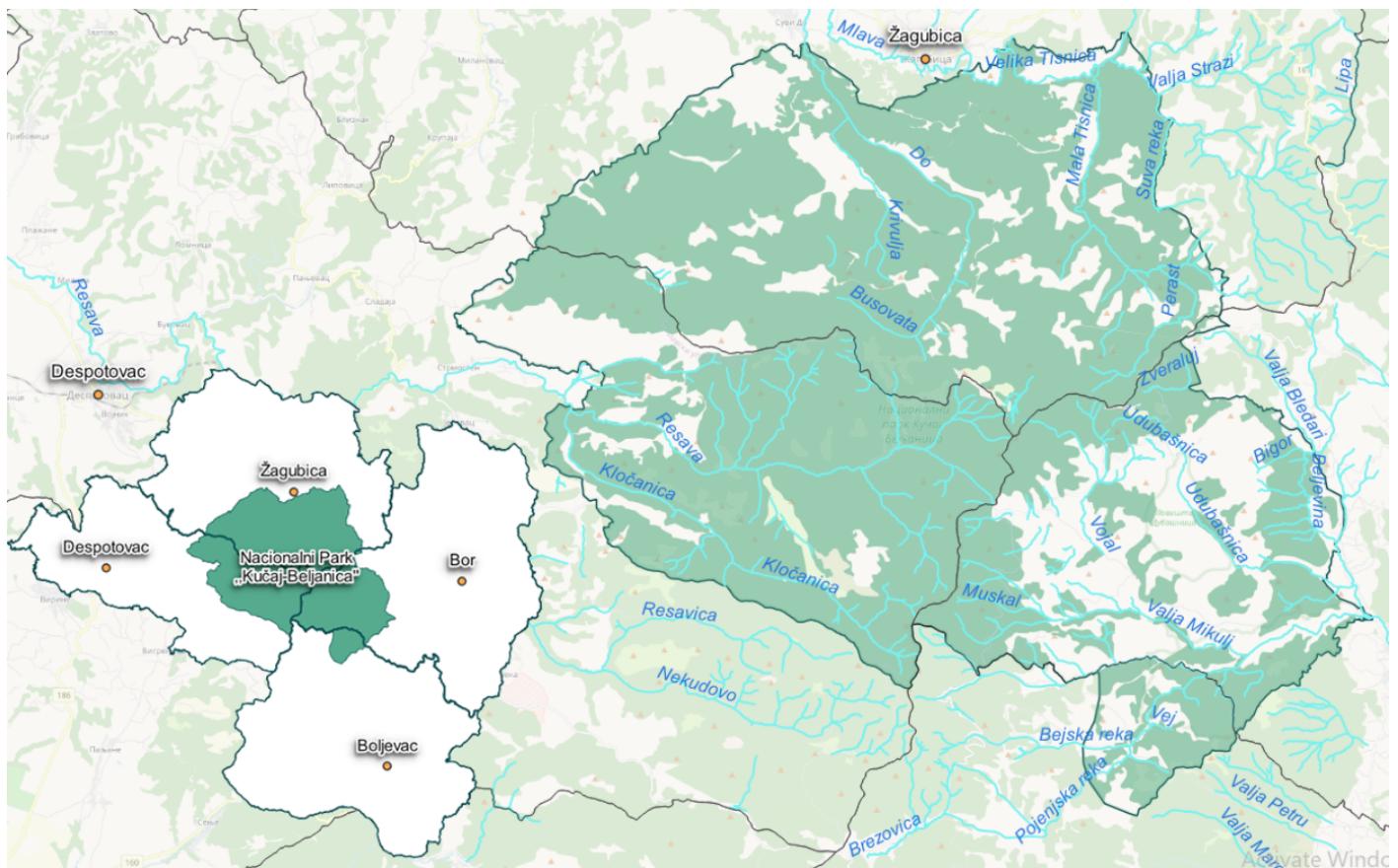
Konverzija prirodnog bogatstva u profit Studijski slučaj Nacionalnog parka „Kučaj-Beljanica”	4
Kontekst i geneza - Park prirode ili nacionalni park?	5
Prioritizacija turističkih aktivnosti	7
Posledice zapostavljanja mera zaštite prirode	8
1. Izgradnja Skijališta Beljanica	8
2. Izgradnja hidroakumulacije Beljanica	9
3. Izgradnja prateće infrastrukture	10
Zaključna razmatranja	10



Konverzija prirodnog bogatstva u profit Studija slučaja Nacionalnog parka „Kučaj-Beljanica”

Planinsko područje Kučaj – Beljanica nalazi se u istočnoj Srbiji i najveće je nenaseljeno područje na tlu Republike Srbije. Ovaj dragulj netaknute prirode omeđen je Žagubičkom kotlinom na severu, borsko-zaječarskom depresijom na istoku, planinom Rtanj i prevojem Čestobrodica na jugu i Velikom Moravom na zapadu.

Malo se zna o tome da je ovo područje najveći krečnjački masiv i rezervoar pitke vode u Srbiji, kao i da se u ovom prirodnom bogatstvu smenjuju šume, prašume, pećine, strogi prirodni rezervati i drugi spomenici prirode.



Slika 1: Obuhvat preliminarne granice Nacionalnog parka Kučaj-Beljanica unutar granica opština na kojima se prostire (grafički prilog sačinjen je pomoću openstreetmap baze podataka i Q-gis softvera)

Početkom januara 2022. godine, javnost u Republici Srbiji obradovana je vešću da bi u skorijoj budućnosti pored Fruške Gore, Đerdapa, Tare, Kopaonika i Šar Planine mogla biti bogatija za još jedan nacionalni park. Naime, na sajtu Ministarstva zaštite životne sredine osvanulo je [obaveštenje](#) o pokretanju postupka zaštite Nacionalnog Parka „Kučaj-Beljanica” čime je predmetno područje i zvanično prepoznato kao predeo vredan najvišeg stepena zaštite.¹

Međutim, vest o pokretanju postupka zaštite Nacionalnog Parka „Kučaj-Beljanica” kao da nije stigla na adresu Ministarstva građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture koje je gotovo tri i po meseca kasnije na svom sajtu objavilo drugačije planove za teritorijalni razvoj ovog područja. Naime na [javni uvid](#) postavljen je prostorni plan Turističke destinacije Kučajske planine, planski akt kojim se predlažu i potvrđuju brojna rešenja koja direktno ugrožavaju temeljne vrednosti na kojima se budući nacionalni park zasniva.²

Kontekst i geneza - Park prirode ili nacionalni park?

Mada su prvi spomenici prirode u predmetnom području proglašeni još 1949. godine, tek je 2013. godine izrađena prva studija zaštite Parka prirode „Kučaj-Beljanica” od strane Zavoda za zaštitu prirode Srbije. Izrada ove studije predstavljala je prvi korak ka prepoznavanju prostora Kučaj-Beljanica kao zaštićenog prirodног dobra, a pokretanje postupka zaštite bilo je na pomolu. Međutim, Ministarstvo zaštite životne sredine iz nepoznatih razloga dugi niz godina nije zvanič-

no pokrenulo postupak zaštite predmetnog područja. Četiri godine nakon što je Zavod za zaštitu prirode Srbije predao Ministarstvu zaštite životne sredine pomenutu studiju zaštite Parka prirode „Kučaj-Beljanica” pojavile su se prve indicije da će ovo područje dobiti viši stepen zaštite i status nacionalnog i međunarodnog značaja, odnosno da će postati novi nacionalni park.

”Potonja obimna, višegodišnja istraživanja stručnjaka našeg Zavoda potvrdila su da planinska celina Kučaj-Beljanica poseduje osobine nacionalnog parka. A, sama ideja da to i zvanično postane, “provlači” se dvadesetak godina”, bile su reči Dragane Petraš, koordinatorke izrade studije zaštite “Nacionalni park Kučaj-Beljanica”.³

Dana 30. jula 2020. godine na sajtu Ministarstva zaštite životne sredine konačno je osvanulo [obaveštenje](#) o pokretanju postupka zaštite Parka prirode „Kučaj-Beljanica”, upravo na osnovu studije zaštite koju je Zavod za zaštitu prirode Srbije izradio krajem 2013. go-

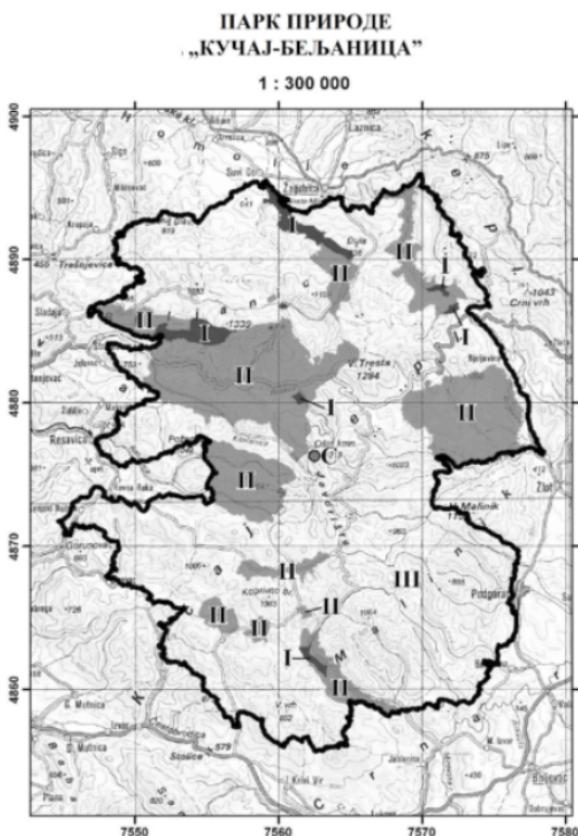
dine.⁴ Mada se dobrom činila vest da će se park prirode prostirati na obuhvatu od čak 87.644,00 hektara, ipak je zbunjujuće i razočaravajuće delovala okolnost da se o ovom području više ne govori u kontekstu novog nacionalnog parka.

¹ Ministarstvo zaštite životne sredine, Obaveštenje o postupku pokretanja zaštite u Nacionalnom parku „Kučaj-Beljanica”, 5. januar 2022:

² Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture, Javni uvid u nacrt plana područja posebne namene turističke destinacije Kučajske planine: <https://www.mgsi.gov.rs/lat/dokumenti/javni-uvid-u-nacrt-ppppn-turisticke-destinacije-kucajske-planine>

³ Izvor: Dnevni list Novosti, Kučaj-Beljanica novi nacionalni park, J Matijević, 27. maj 2017: <https://www.novosti.rs/vesti/naslovna/reportaze/aktuelno.293.html:667376-Kucaj-Beljanica-novi-nacionalni-park>

⁴ Ministarstvo zaštite životne sredine, Obaveštenje o postupku pokretanja zaštite parka prirode „Kučaj-Beljanica”, 30. jul 2020:



Легенда

- Граница ПП " Кучај - Бељаница "
- I Режим заштите I (првог) степена
- II Режим заштите II (другог) степена
- III Режим заштите III (трећег) степена

Slika 2: Izvod iz studije zaštite Parka prirode „Kučaj-Beljanica“, Karta režima zaštite (Zavod za zaštitu prirode Srbije 2013. godina)

Promenu ovakve situacije, međutim, ubrzo je nagovestio direktor Zavoda za zaštitu prirode Srbije, mr Aleksandar Dragišić, kada je predstavljajući rad ove institucije u 2020. godini istakao sledeće:

„Ukupna površina zaštićenih prirodnih dobara iznosi 678.237 ha, što predstavlja 7,66% teritorije Srbije... Za povećanje površine pod zaštitom posebno je značajno stavljanje u postupak dobijanja statusa zaštićenog područja prostora koji karakteriše najviši kvalitet prirode i po svetskim standardima ima karakteristike divljine sa najvećom šumovitošću, Park Prirode „Kučaj-Beljanica“, na osnovu stručnog predloga i izrade stručne osnove Studije zaštite prirode, saradnika Zavoda za zaštitu prirode Srbije, takođe i objavom na sajtu Ministarstva zaštite životne sredine“.⁵

Ove reči posebno su dobile na značaju nakon 14. decembra 2021. godine kada je na Trinaestoj Međunarodnoj konferenciji, održanoj u Briselu, doneta odluka o otvaranju klastera 4 - „Zelena agenda i održivo povezivanje“ u okviru procesa pregovora o pristupanju Srbije Evropskoj uniji. Deo pomenutog klastera obuhvata i pregovaračko poglavlje 27- Životna sredina i klimatske promene, kojim su poštovanje međunarodnih direktiva, efikasno upravljanje i povećanje broja zaštićenih područja istaknuti kao prioriteti.⁶

Nešto više od nedelju dana nakon otvaranja poglavlja 27, Zavod za zaštitu prirode Srbije dostavio je Ministarstvu zaštite životne sredine Studiju zaštite Nacionalni park „Kučaj-Beljanica“ („Studija“). Nepunih dve nedelje zatim, 5. januara 2022. godine, Ministarstvo zaštite životne sredine objavilo je postupak pokretanja zaštite Nacionalnog Parka „Kučaj- Beljanica“.

⁵ Izvor: Zavod za zaštitu prirode Srbije, Zaštita prirode u 2020. godini, 31.decembar 2020:
<https://www.zzps.rs/wp/zastita-prirode-u-2020-godini/?script=lat>

⁶ Pregovaračka pozicija Republike Srbije za Međuvladinu konferenciju o pristupanju Republike Srbije Evropskoj uniji za Poglavlje 27 - Životna sredina i klimatske promene, 2019.

Planiranje, uređenje i korišćenje ovog prostora kao budućeg nacionalnog parka međutim ne mora čekati usvajanje takvog propisa, budući da je Zakonom o zaštiti prirode u članu 42. stavu 6. propisano sledeće: „Područje za koje je pokrenut postupak zaštite smatra se zaštićenim u skladu sa ovim zakonom, a do donošenja akta o proglašenju primenjuju se mere propisane u studiji zaštite“. Ovo faktički znači da se zaštita koja važi za proglašene nacionalne parkove, u potpunosti primenjuje i na ona područja koja su ušla u postupak proglašenja, pa samim tim i na područje “Kučaj-Beljanica”.

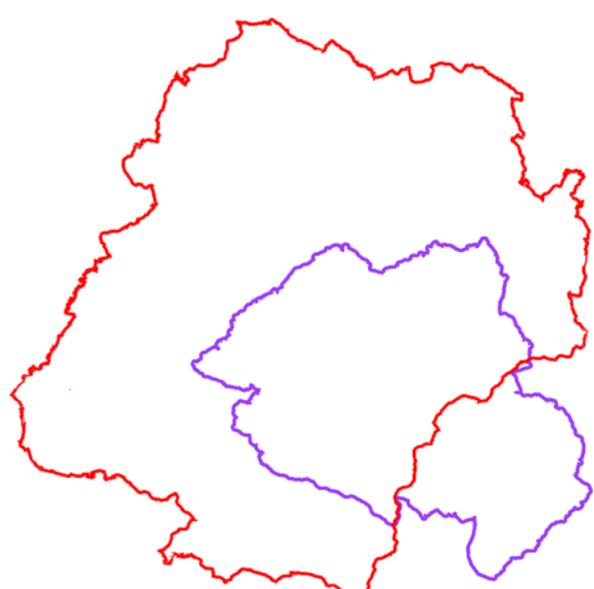
Prioritizacija turističkih aktivnosti

Predmetno područje donedavno je bilo uređeno Uredbom o prostornom planu područja posebne namene prirodног dobra Beljanica-Kučaj (koji obuhvata šire područje). Ova uredba integriše režime zaštite prirode koji su ustanovljeni starijom studijom zaštite Parka prirode „Kučaj-Beljanica“ koja je izrađena 2013. godine. Međutim pokretanjem postupka zaštite do donošenja akta o osnivanju Nacionalnog parka „Kučaj-Beljanica“, što bi u ovom slučaju podrazumevalo usvajanje izmena Zakona o nacionalnim parkovima, na ovoj teritoriji primenjuju se mere propisane Studijom zaštite Nacionalnog parka koja je izrađena 2021. godine.

Treba istaći, da su Studijom zaštite Nacionalnog parka površine pod režimima zaštite prirode I i II stepena značajno proširene, kao i da je u njih uvršten veliki

broj lokaliteta koji su do tada bili u nižim režimima zaštite.

Dana 15. aprila 2022. godine zvanično je oglašen javni uvid u **prostorni plan Turističke destinacije Kučajske planine** (“**Prostorni plan**”), planski akt čiji obuhvat pokriva okvirno 70% prostora rezervisanog za budući nacionalni park. Zabrinut brzinom kojom je ovaj planski akt “uskladen” sa nedavno izrađenom Studijom, kao i indikativnim naslovom Prostornog plana, stručni tim RERI pristupio je analizi objavljene dokumentacije kako bi se utvrdilo, između ostalog, koliko je stepen uskladenosti Prostornog plana sa Studijom zaštite. Ubrzo je ustanovljeno da materijala za takvu vrstu analize nema, budući da je postojanje predmetne Studije Prostornim planom u potpunosti zanemareno.



- Obuhvat Prostornog plana

(Izvor: Grafički prilog Nacrt-a plana: referalna karta 1, Posebna namena prostora)

- Preliminarna granica Nacionalnog

parka „Kučaj-Beljanica“
(Izvor: Studija zaštite, grafički prilog: Karta režima zaštite)

Slika 3: Preklapanje obuhvata Nacrt-a plana, sa preliminarnom granicom NP Kučaj-Beljanica

Naime, Studija zaštite uprkos značajnom preklapanju sa obuhvatom Prostornog plana uopšte se ne navodi u dokumentacionoj osnovi, nije integrisana u grafičke

priloge, niti se na nju referiše i jednim delom teksta predmetnog planskog akta.

Posledice zapostavljanja mera zaštite prirode

Budući da Studija, suprotno pozitivnim propisima Republike Srbije, nije poslužila kao obavezujući dokumentacioni osnov Prostornom planu neminovno je nacrtom ovog planskog akta došlo do grubog kršenja mera koje su propisane Studijom. Naime brojna plans-

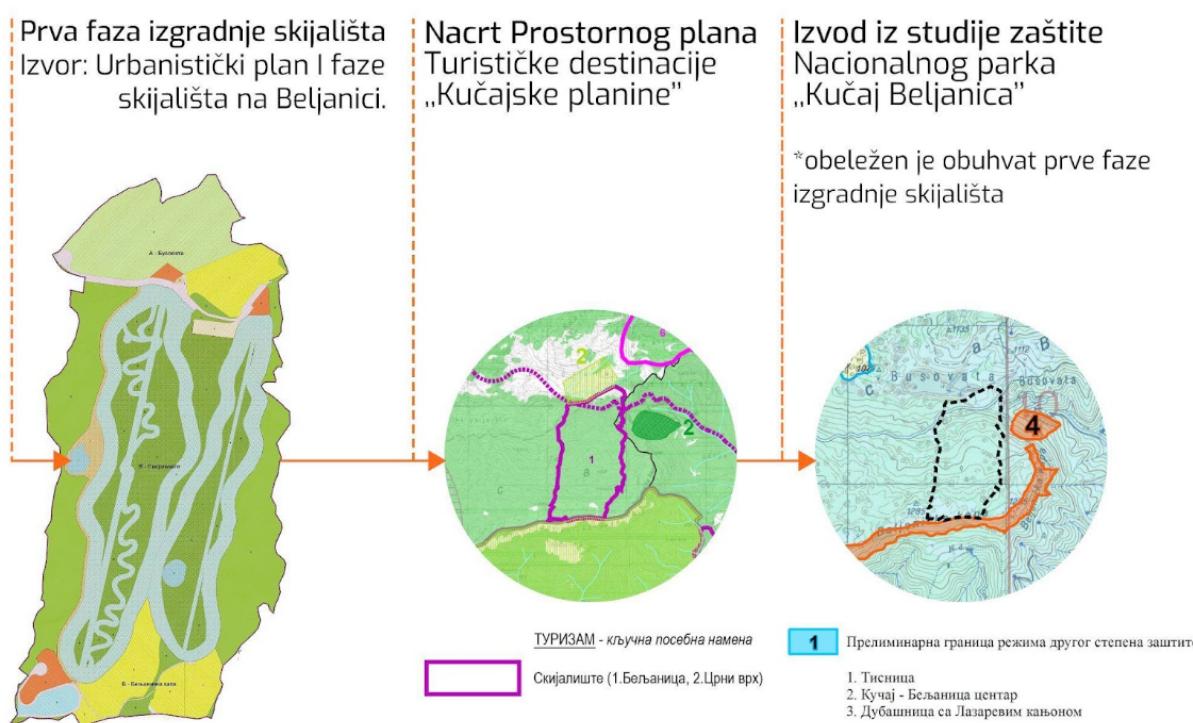
ka rešenja koje ovaj akt predviđa ili potvrđuje usled pretnje koju predstavljaju po zaštitu temeljnih vrednosti na kojima se uspostavlja Nacionalni park „Kučaj-Beljanica” izričito su zabranjeni Studijom zaštite.

Neka od pomenutih rešenja su sledeća:

1. Izgradnja Skijališta Beljanica

Ovim planskim aktom utvrđuje se izgradnja prve faze kompleksa skijališta Beljanica, koja je prilagođena kapacitetu od oko 2.000 turista i podrazumeva izgradnju dve žičare sa po dve prateće ski staze i jednom specijalizova-

nom ski stazom, 5 tematskih poligona sa ugostiteljskim objektima, tehničku bazu, restorane i pansione. Pomenuta infrastruktura i suprastruktura mogu značajno da optereće zaštićena i šumska područja.



Slika 4: Sprovodenje plana detaljne regulacije I faze izgradnje kijališta Beljanica unutar nacrt Prostornog plana i obeležen obuhvat unutar karte režima zaštite Studije zaštite Nacionalnog parka „Kučaj- Beljanica“

Uvidom u Studiju jasno se vidi da je na tom području uspostavljen režim drugog stepena zaštite, u kojem se usled zaštite temeljnih vrednosti izričito zabranjuje izgradnja skijališta.

Da bi se zaštitile temeljne vrednosti na prostoru režima zaštite II stepena važe sve zabrane i ograničenja propisane odredbama Zakona o zaštiti prirode i Uredbe o režimima zaštite.

Zabranjuje se:

- izgradnja vikendica i drugih porodičnih objekata za odmor;
- **izgradnja javnih skijališta;**
- izgradnja vetrogeneratora;

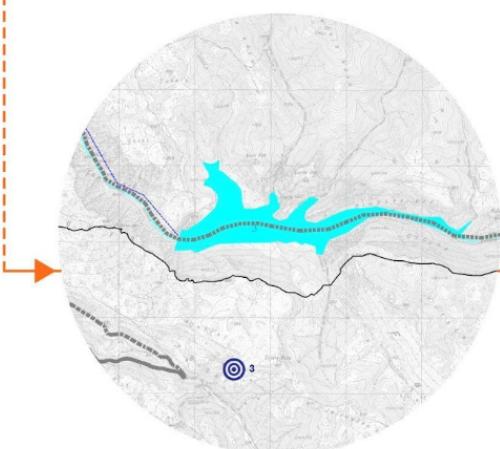
Slika 5: Izvod iz Studije zaštite Nacionalnog parka „Kučaj- Beljanica”

2. Izgradnja hidroakumulacije Beljanica

Strogi prirodni rezervat „Klisura reke Resave” i predeo naročite prirodne lepote „Resava” Studijom su objedinjeni u lokalitet „Klisura Resave” koji je u potpunosti uvršten u režim zaštite I stepena. Međutim, Prostornim planom značajan ideo ovog lokaliteta rezervisan je za

izgradnju Hidroakumulacije „Beljanica” što podrazumeva potapanje velike površine klisure Resave i stvaranje veštačkog jezera zapremine 40 miliona kubnih metara. Izgradnja ovakvog projekta izričito je zabranjena Studijom zaštite.

Nacrt Prostornog plana Turističke destinacije „Kučajske planine”



ВОДОПРИВРЕДНА ИНФРАСТРУКТУРА



Хидроакумулације

- a) за регионално водоснабдевање (1. Витман, 2. Грађац, 3. Бељаница,
- b) за локално водоснабдевање (4. Дубница)

Izvod iz studije zaštite Nacionalnog parka „Kučaj Beljanica”



1

Прелиминарна граница режима првог степена заштите

1. Суви До
2. Састав речице Пераст и Мале Тиснице
3. Прераст Самар
4. Бусовата
5. Јужни одсек Бељанице
6. Клисура Ресаве
7. Клисура Суваје
8. Винатовача
9. Лазарев кајон

Slika 6: Prostor koji je Prostornim planom rezervisan za izgradnju hidroakumulacije Beljanica i obuhvat unutar karte režima zaštite Studije zaštite Nacionalnog parka „Kučaj- Beljanica”

Uvidom u Studiju jasno se vidi da je na tom području uspostavljen režim drugog stepena zaštite, u kojem se usled zaštite temeljnih vrednosti izričito zabranjuje korišćenje prirodnih resursa i izgradnja objekata.

Da bi se zaštitile temeljne vrednosti na prostoru režima zaštite I stepena važe sve zabrane i ograničenja propisane odredbama Zakona o zaštiti prirode i Uredbe o režimima zaštite.

Zabranjuje se:

- korišćenje prirodnih resursa i izgradnja objekata;
- slobodna, nekontrolisana poseta i obilazak, kretanje van postojećih puteva i specijalno utvrđenih staza.

Slika 7: Izvod iz Studije zaštite Nacionalnog parka „Kučaj- Beljanica“

3. Izgradnja prateće infrastrukture

Gore navedeni projekti takođe podrazumevaju značajnu infrastruktturnu opremljenost u pogledu izgradnje pristupnih puteva, komunalne infrastrukture, trafo stanica i dalekovoda, a planirani su i sadržaji poput parkinga, heliodroma i restorana-pansiona koji će kumulativno značajno opteretiti uspostavljene režime zaštite prirode i

biti propraćeni neminovnom sečom šuma. Primenom planskih rešenja koja bi usledila usvajanjem ovakvog planskog akta ugrozile bi se temeljne vrednosti zaštite prirode na kojima se uspostava Nacionalni park „Kučaj - Beljanica“, a samim tim i suštinu njegovog postojanja.

Zaključna razmatranja

Predmetna analiza nesporno ukazuje zabrinjavajuće nizak nivo koordinacije nadležnih organa i neefikasnost u prevazilaženju konfliktnih interesa prostornog razvoja zaštićenih prirodnih područja. Izrada i usvajanje planskih akata sa nepotpunom dokumentacionom osnovom i nepravilno utvrđenim postojećim stanjem, nepoštovanje načela korišćenja i uređenja prostora, načela zaštite prirode i životne sredine, strateške procene uticaja na životnu sredinu kao i prioritizacija ekonomskog nad drugim aspektima održivog razvoja predstavljaju ozbiljnu pretnju po devastaciju, degradaciju i konačno nestajanje najznačajnijih prirodnih vrednosti.

U toku trajanja javnog uvida u nacrt Prostornog plana, RERI je uputio primedbe i sugestije Ministarstvu građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture i tim putem, usled intenzivnih i brojnih uočenih propusta i nezakonitosti ovim apelovao na taj organ da hitno poče

predloženi nacrt, dok se isti ne uskladi sa važećom Studijom zaštite nacionalnog parka „Kučaj-Beljanica“. Takođe, RERI je ukazao Ministarstvu zaštite životne sredine da bi eventualno izdavanje saglasnosti na izveštaj o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu za ovaj planski akt bilo nezakonito, a iz svih gore navedenih razloga.

Očekuje se održavanje javne sednice Komisije za planove, kada će zainteresovana javnost imati priliku da se informiše o stavovima obrađivača nacrta Prostornog plana i Izveštaja o SPU na podnete primedbe i komentara, a po potrebi i da iste javno obrazloži pred Komisijom za planove. Prema članu 51. Zakona o planiranju i izgradnjiji: „*U slučaju da nakon javnog uvida u nacrt planskog dokumenta nadležni organ, odnosno komisija za planove utvrdi da usvojene primedbe suštinski menjaju planski dokument, donosi odluku kojom se nosiocu izrade nalaže da izradi novi nacrt planskog dokumenta*“.



Maj 2022. godine

RERI – Regulatorni institut za obnovljivu energiju i životnu sredinu
Dositejeva 30/3, 11 000 Beograd
Republika Srbija

